

УДК 027.022(497.5 Копривница):316.614-057.26/.36

doi: 10.19090/cit.2025.46.48-56

Прегледни рад

Inkluzivne usluge u narodnim knjižnicama: primjer Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u društvenoj integraciji osoba s invaliditetom

Danijela Petrić
daniela@knjiznica-koprivnica.hr

Maja Krulić Gačan
maja@knjiznica-koprivnica.hr

Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica

Sažetak

Narodne knjižnice imaju ključnu ulogu u društvenoj inkluziji, pružajući jednake šanse za sve korisnike, uključujući ranjive skupine, poput osoba s invaliditetom. Prema IFLA i UNESCO-u, knjižnice su lokalna informacijska središta koja se prilagođavaju potrebama zajednice. Unatoč tome, one često nisu prepoznate kao mjesta socijalne pravednosti. U Hrvatskoj knjižnice, poput one u Koprivnici, aktivno rade na uključivanju osoba s invaliditetom kroz specijalizirane programe i usluge za djecu i odrasle, poput usluga za slijepe i slabovidne, osobe s mentalnim teškoćama ili gluhe. Programi se temelje na inkluziji, suradnji s udrugama i strateškom planiranju, a knjižnica u Koprivnici je prepoznata na nacionalnoj i međunarodnoj razini zbog svog angažmana u ovom području. Cilj je omogućiti ravnopravno sudjelovanje u zajednici za sve, iako pristup svim uslugama i dalje nije potpuno omogućen.

Ključne riječi: autizam, gluhe i nagluhe osobe, inkluzija, Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, narodne knjižnice, osobe s invaliditetom, osobe s teškoćama čitanja, osobe s mentalnim teškoćama, slijepe i slabovidne osobe

Uvod

Prema IFLA-inom i UNESCO-vom Manifestu za narodne knjižnice: „Narodne knjižnice lokalno su informacijsko središte koje svojim korisnicima osigurava pristup svim izvorima znanja i informacija“. Njime se ističe da one grade zajednice, dopiru do novih korisnika, te ih aktivno osluškiju kako bi uslugama zadovoljile potrebe svih u zajednici. Temelje se na jednakom pristupu svima bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi.¹ Ključne su u društvu znanja i neprestano se prilagođavaju promjenama. U današnjem društvu prisutna je sve veća nejednakost, a osobito su ugrožene ranjive skupine: beskućnici, osobe s posebnim potrebama, stariji građani, osobe s intelektualnim teškoćama, etničke manjine, zatvorenici, osobe nižeg društveno-ekonomskog statusa.² Zoran Šučur navodi kako su te osobe isključene iz mnogih aspekata društva i ne mogu ravnopravno sudjelovati. Suprotno pojmu „isključenost“ javlja se socijalna uključenost

¹ IFLA i UNESCO, *IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice* (2022), preuzeto 14. 2. 2025, <https://izdanja.hkdrustvo.hr/drustvena/di/catalog/book/37>.

² Dijana Sabolović-Krajina, „Predgovor“, u *Socijalno inkluzivne knjižnične usluge: zbornik radova*, ur. Dijana Sabolović-Krajina (Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2018), 7.

(inkluzija), gdje pojedinci mogu ravnopravno sudjelovati, ali uz zadržavanje svojih posebnosti, te u okviru svojih mogućnosti. Ovakvo društvo nazivamo društvo socijalne pravednosti, čemu svi trebamo težiti.³ Narodne knjižnice su u tom području u posljednjem desetljeću i te kako angažirane te pokazuju sve veću odgovornost prema društvenom uključivanju ranjivih skupina. Prema Aleksandri Horvat, knjižnice unatoč tome, nisu dovoljno vidljive i prepoznate u društvu kao mjesta socijalne pravednosti. Ističe kako je potrebno mijenjati njihovu definiciju, jer su one pokazale da mogu biti mjesto zajednice za sve, osobito za one marginalizirane.⁴ O tranziciji knjižnica i njihovom proaktivnom zalaganju za društvo pravednosti, piše i Sabolović-Krajina. Napominje da one u neoliberalnom i konzumerističkom društvu imaju ključnu ulogu u uključivanju marginaliziranih skupina u društvo putem programa knjižnice.⁵ Potporu u njihovom uključivanju u društvo pružaju i strateški dokumenti u Republici Hrvatskoj. Cilj Nacionalnog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine⁶ je učiniti društvo što osjetljivijim u izjednačavanju mogućnosti osoba s invaliditetom. To podrazumijeva stanje aktivne uključenosti i ravnopravno sudjelovanje u solidarnom društvu bez diskriminacije – kako bi se gradile inkluzivne zajednice. Njime se otvaraju jednake mogućnosti za sudjelovanje osoba s invaliditetom u kulturnom životu, i to kao stvaratelji kulturnih usluga i kao korisnici, čime se doprinosi raznolikosti društva. Naglašava potrebu investicijskih ulaganja u cilju pristupačnosti ustanova osobama s invaliditetom, te knjižničnih programa koji uključuju osobe s invaliditetom, rad Hrvatske knjižnice za slijepe, te nabavu prilagođene građe u knjižnicama i edukacije.⁷ Cilj ovog rada je pokušati na temelju prakse Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica predstaviti knjižničarima rad s marginaliziranim skupinama korisnika koji doprinosi poboljšanju njihove kvalitete života, a knjižnicu, zajednicu i društvo općenito, čini uključivim.

Osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj

Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom definira ih kao osobe „koje imaju trajno ograničenje, smanjenje ili gubitak sposobnosti izvršenja neke fizičke aktivnosti ili psihičke funkcije primjerene životnoj dobi, nastale kao posljedica oštećenja zdravlja.“⁸ U ovu skupinu ubrajaju se osobe s oštećenjima vida, sluha, govorno-glasovnog aparata, oštećenjem lokomotornog sustava, središnjega živčanog sustava, perifernoga živčanog sustava, oštećenjem drugih organa i organskih sustava, osobe s mentalnom retardacijom, autizmom, duševnim poremećajima, kao i sa višestrukim oštećenjima.⁹ U Hrvatskoj u 2023. evidentirano ih je 657.791 ili 16,98% stanovnika, a na području grada Koprivnice 5333 osobe s invaliditetom, odnosno 18,66% stanovnika. Najzastupljenija su višestruka oštećenja, te oštećenja lokomotornog sustava ili drugih

³ Zoran Šućur, „Socijalna isključenost i socijalna pravednost“, u *Socijalno inkluzivne knjižnične usluge: zbornik radova*, ur. Dijana Sabolović-Krajina (Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2018), 13–33.

⁴ Aleksandra Horvat, „Knjižnica kakvu želimo“, u *Socijalno inkluzivne knjižnične usluge: zbornik radova*, ur. Dijana Sabolović-Krajina (Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2018), 33–41.

⁵ Dijana Sabolović-Krajina, *Narodne knjižnice u tranziciji: sociološki aspekti* (Samobor: Meridijani, 2020), 46–50.

⁶ „Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom“ temelji se na *UN-ovoj Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom* i *UN-ovom Programu održivog razvoja do 2030.*

⁷ Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, „Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine“, 3 i 92, preuzeto 14. 2. 2025, <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Nacionalni%20plan%20izjedna%C4%8Davanja%20mogu%C4%87nosti%20za%20osobe%20s%20invaliditetom%20za%20razdoblje%20od%202021%20do%202027.%20godine.pdf>.

⁸ „Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom“, *NN Službeni glasnik Republike Hrvatske* broj 63, članak 2 (2022), preuzeto 15. 2. 2025. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_07_64_1049.html.

⁹ „Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom“, članak 5.

organa, kao i mentalna oštećenja.¹⁰ Koliko su osobama s invaliditetom dostupne kulturne ustanove, osobito knjižnice, analizirat će se na primjeru Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. Ona je u radu posvećena uključivanju ranjivih skupina korisnika. Za njen doprinos u poboljšanju kvalitete života ranjivih skupina primila je priznanja udruga korisnika, a za inovativan i predan rad u tom području, nagrađena je i priznata u knjižničarskoj struci na nacionalnoj i međunarodnoj razini.¹¹

Uključiva knjižnica – knjižnica otvorena i dostupna svima

Narodne knjižnice kao javni prostor trebaju biti otvorene svima. No ipak, jednaku poziciju u konzumiranju kulturnih sadržaja i pristupu informacijama nemaju svi. Jedan od izazova je kako njihova dostupnost, tako i dostupnost građe, tj. izvora znanja i informacija za sve kategorije korisnika. Kako bi poboljšale svoju poziciju u radu s marginaliziranim skupinama, knjižnice moraju biti proaktivne. U tome im od pomoći mogu biti i strateški dokumenti, nove socijalne politike, smjernice i lokalne strategije gradova, te strateško planiranje na razini ustanove.¹² Prema Zakonu o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, Hrvatska knjižnica za slijepe je javna ustanova od interesa za Hrvatsku. Ona proizvodi i nabavlja knjižničnu građu u pristupačnim formatima za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak, te je matična za sve knjižnice u Hrvatskoj koje obavljaju djelatnost proizvodnje i nabave građe u pristupačnim formatima. Također, ovlaštena je koristiti knjižničnu građu kojoj nisu istekla autorska prava.¹³ Hrvatsko knjižničarsko društvo svojim izdanjima pomaže knjižnicama u uspostavljanju usluga za ranjive skupine korisnika. Objavljeni su prijevodi IFLA-inih smjernica: Smjernice za knjižnične službe i usluge za gluhe (2004), Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom (2004), Smjernice za građu laganu za čitanje (2005), Knjižnice za slijepe u informacijsko doba: smjernice za razvoj službi i usluga (2006), Smjernice za knjižnične usluge za zatvorenike (2007), Pristup knjižnicama za osobe s invaliditetom, lista za (samo)procjenu (2008), Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj (2009), te Smjernice za knjižnične usluge za osobe s demencijom (2011). U kontekstu smjernica, valja izdvojiti izdanje Smjernica za pristupačnost narodnih knjižnica koje je objavljeno 2022. godine.¹⁴ O socijalnoj inkluziji u narodnim knjižnicama počinje se raspravljati na stručnim skupovima od 2003, prvotno u Osijeku.¹⁵ Narodne knjižnice prikupljaju građu za osobe s teškoćama čitanja, kao i opremu, te nude programe i usluge za osobe s teškoćama čitanja kako bi se ravnopravno uključile u zajednicu.

Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica

Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica već više od dvadeset godina razvija usluge za osobe s poteškoćama, a značajni korak u tome učinila je 2006. kada je uvela knjižničnu uslugu za slijepe i slabovidne osobe, koja je bila pionirskog karaktera u Republici Hrvatskoj. Danas u

¹⁰ Hrvatski zavod za javno zdravstvo, „Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“, 5, 39, objavljeno rujan 2023, preuzeto 15. 2. 2025, https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2024/04/Bilten_-_osobe_s_invaliditetom_2023.pdf.

¹¹ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. *O nama: Tko smo: Nagrade i priznanja*, preuzeto 17. 2. 2025, <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/o-nama/tko-smo/nagrade-i-priznanja/>.

¹² Horvat, „Knjižnica kakvu želimo“, 34–35.

¹³ „Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti“, *NN Službeni glasnik Republike Hrvatske* broj 17, članak 28 (2019), preuzeto 18. 2. 2025. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html.

¹⁴ Radi se o prijevodu finskih smjernica, a izdane su u nakladi Hrvatske knjižnice za slijepe i Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica.

¹⁵ Dijana Sabolović-Krajina, „Socijalna isključenost u kontekstu kritičkog knjižničarstva“, u *Socijalno inkluzivne knjižnične usluge: zbornik radova*, ur. Dijana Sabolović-Krajina (Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2018), 45.

svojim strateškim dokumentima ističe usmjerenost na zajednicu. Vizija za razdoblje do 2030. je da postane mjesto koje okuplja i pokreće zajednicu. Pri tome, njene temeljne vrijednosti su, između ostalih, stručnost i profesionalnost, slobodan pristup informacijama i intelektualna sloboda, dostupnost, inkluzivnost i uvažavanje različitosti, otvorenost i spremnost na promjene.¹⁶ U svom radu s ranjivim skupinama, podjednako je fokusirana na djecu i odrasle s ciljem inkluzije, ravnopravnog uključivanja u zajednicu i osvještavanja javnosti na potrebe drugih i drugačijih. Postala je svojim izdanjima i organiziranjem skupova i edukacijski centar za druge knjižnice, a njene usluge i programi osobito su usmjereni na sljedeće skupine osoba s invaliditetom: slijepe i slabovidne i one s teškoćama čitanja; s mentalnim teškoćama; teže pokretne i nepokretne; s poremećajima iz autističnog spektra; i gluhe.

Knjižnične usluge za osobe s invaliditetom u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica

Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne te one s teškoćama čitanja pokrenuta je 2006. godine u suradnji s lokalnom Udrugom za slijepe Koprivničko-križevačke županije, a s ciljem njihove ravnopravne uključenosti u zajednicu, stvaranja pretpostavki za kvalitetno obrazovanje, omogućavanja lakšeg pristupa znanju i informacijama. Financirana je iz sredstava Europske unije, a samom uvođenju prethodila je stručna edukacija knjižničara u danskim knjižnicama koje organiziraju usluge za slijepe, te u hrvatskim knjižnicama i centrima za rehabilitaciju. Uključivala je dostupnost specifične knjižnične građe i opreme, te programe integracijskog karaktera.¹⁷ Njenom provedbom poboljšan je život slijepih i slabovidnih u zajednici, te podignuta kvaliteta njihova života. Koliko je ova usluga održiva, vidljivo je u rezultatima nakon pet godina provođenja. Specifična knjižnična građa redovito se nabavlja i koristi, a provode se i inkluzivni programi.¹⁸ Građa se nabavlja u suradnji s Hrvatskom knjižnicom za slijepe u DAISY formatu. Bira se prema potrebama korisnika i prema izboru informatora Odjela za odrasle i Dječjeg odjela. Preuzima se iz e-kataloga *Hrvatske knjižnice za slijepe*, pohranjuje na CD-e te stručno obrađuje u zasebnu knjigu inventara i zbirku. Nabavlja se nova oprema, poput DAISY player-a, koji se može posuditi, i reproduktora zvuka. Knjižnica pruža edukaciju u korištenju pomagala u „Maloj školi korištenja pomagala za čitanje“.¹⁹ Od 2013. godine redovito se održavaju susreti članova čitateljskog kluba *Šišmiš*, a knjižnica osim prostora pruža i svu potrebnu logističku potporu.²⁰ Prema Izvješću o radu u 2023. godini, zbirka knjižnične građe sadrži ukupno 1414 jedinica, a aktivno je 24 korisnika. Zabilježeno je 166 posjeta vezanih za posudbu, posuđena je 941 jedinica građe, koju, osim slijepih i slabovidnih, koriste djeca i mladi s teškoćama pri čitanju i disleksijom. Osim toga, posebno je označena zbirka tematski vezana za teškoće pri čitanju. Knjižnica nagrađuje i najčitatelje zvučnih knjiga – djecu i odrasle. Od programa u 2023. godini, za djecu je održana inkluzivna radionica

¹⁶ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, *O nama: Tko smo: Misija i vizija*, preuzeto 17. 2. 2025, <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/o-nama/tko-smo/misija-i-vizija/>.

¹⁷ Dijana Sabolović-Krajina, Ljiljana Vugrinec i Danijela Petrić, „Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici ‘Fran Galović’ Koprivnica: od projekta do implementacije“, *Vjesnik Bibliotekara Hrvatske* 53 (2) (2010): 76–92, preuzeto 17. 2. 2025, <https://izdanja.hkdrustvo.hr/casopisi/vbh/article/view/435>.

¹⁸ Ljiljana Vugrinec, „Pet godina knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici ‘Fran Galović’ Koprivnica: rezultati 2006. – 2011.“, u *Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive*, ur. Dijana Sabolović-Krajina (Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013), 51–65.

¹⁹ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, *Programska knjižnica 2023*, 56, preuzeto 18. 2. 2025, <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/programska-knjizica/>.

²⁰ Maja Krulić Gačan i Alen Kerovec, „Knjižnica – točka integracije i senzibilizacije“, u *Socijalno inkluzivne knjižnične usluge: zbornik radova*, ur. Dijana Sabolović-Krajina (Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2018), 74–88.

Vjetar u kosi – tandemac nas nosi ispred Knjižnice u suradnji s Udrugom slijepih²¹, te 13 susreta Čitateljskog kluba „Šišmiš“.²² Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica u 2024. godini od Udruge slijepih Koprivničko-križevačke županije primila je Priznanje za dugogodišnju kvalitetnu suradnju s Udrugom i doprinos poboljšanju kvalitete života osobama s oštećenjem vida.

Knjižnični programi za osobe s mentalnim teškoćama uspostavljeni su u suradnji s koprivničkom Udrugom za pomoć osobama s intelektualnim teškoćama *Latice* još od 2008. godine. U početku su to bile integracijske kreativne radionice namijenjene ne samo članovima Udruge nego i svima zainteresiranim, a ponekad su ih vodili i članovi. Organizirane su najčešće tijekom ljeta i bile su dobro posjećene, a cilj im je bio senzibilizacija građana za potrebe i probleme s kojima se susreću osobe sa različitim poteškoćama i njihovo lakše uklapanje u društvo. S početka to nisu bili projekti koji su se sustavno provodili, prije bi se moglo reći da se radilo o lijepoj suradnji koja se sastojala od povremenih aktivnosti. Od početka 2018. ta je suradnja unaprijeđena i usustavljena, pa se aktivnosti planiraju i provode redovito pod nazivom *Latice u knjižnici*, jednom mjesečno i ovakav način rada mnogo je aktivniji i kvalitetniji, a rezultati su vidljiviji. Kroz vođen rad u obliku kreativnih radionica, predavanja, upoznavanje članova s knjižničnom građom i uslugama i slično, nastoji se članovima Udruge osigurati pristup kulturnim sadržajima i omogućiti jačanje životnih vještina, no prije svega upoznati ih s knjižnicom kao mjestom gdje mogu pronaći različite sadržaje koji im mogu obogatiti život i prijateljskim mjestom gdje su uvijek prihvaćeni i dobrodošli. Osim toga, u prostoru Udruge 2022, otvorena je *Mala knjižnica* u kojoj se nalaze knjige i druga građa koju korisnici mogu slobodno koristiti tijekom svog boravka i aktivnosti. Ove dve institucije surađuju i u programima i projektima koje provodi Udruga, a jedna je od aktivnosti i *Inkluzivno volontiranje*. Tijekom 2023. održano je 8 programa s 86 posjeta²³, a uz Međunarodni dan darivanja knjigom 2024. (14. veljače) organizirana je akcija poklanjanja knjiga i prikupljanja novčanih donacija za njen rad. Ista je akcija organizirana i tijekom veljače 2025. Prikupljena sredstva namijenjena su kao prilog za kupnju nekretnine namijenjene organiziranom stanovanju osoba s intelektualnim teškoćama, pa se tako i knjižnica uključuje u osvještavanje javnosti o potrebama najranjivijih skupina.

Nažalost, još uvijek nemaju sve knjižnice omogućen pristup osobama s invaliditetom, osobito kada djeluju u starijim zgradama u kojima nema mogućnosti prilagodbe. Upravo je takav problem prisutan u koprivničkoj knjižnici. Korisnica, osoba s invaliditetom, tim povodom izjavljuje „Postojeća zgrada je arhitektonski nepristupačna za osobe s teškoćama u kretanju, nema blizu parkirališta. Dakle skoro pa potpuno smo isključeni iz sadržaja koji se tamo nude...“²⁴. Knjižnica godinama nudi uslugu dostave knjiga putem Bibliobusne službe osobama koje ne mogu fizički doći u knjižnicu, ali usluga se pruža i u suradnji s domovima za starije i nemoćne osobe, čiji zaposlenici dostavljaju građu štitenicima. Godišnje ovu uslugu koristi 10 korisnika, a u 2023. dostavljeno je 25 knjiga starijim, nepokretnim i teže pokretnim osobama.²⁵

²¹ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, *Izvještaj o radu – 2023. godina*, 46, preuzeto 18. 2. 2025, <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/wp-content/uploads/2024/03/Izvjescje-o-radu-Knjiznice-i-citaonice-Fran-Galovic-za-2023-potpisano.pdf>.

²² Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, *Prilog 2. Kulturno-edukativna djelatnost – 2023*, 28–29, preuzeto 18. 2. 2025, <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/wp-content/uploads/2024/03/Izvjescje-o-radu-Knjiznice-i-citaonice-Fran-Galovic-za-2023-potpisano.pdf>.

²³ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, *Izvještaj o radu – 2023. godina*, 39.

²⁴ Sabolović-Krajina, *Narodne knjižnice u tranziciji*, 221.

²⁵ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, *Izvještaj o radu – 2023. godina*, 46.

Kako bi se skrenula pozornost javnosti, ali i ponudila osobama s poremećajima iz autističnog spektra informacija o toj problematici, u 2023. godini Knjižnica osniva zbirku i objavljuje bibliografiju knjiga, priručnika i slikovnica za podizanje svjesnosti i za bolje razumijevanje autizma, te priređuje izložbu u izlozima Knjižnice.²⁶

Knjižnica je u nekoliko navrata, kako bi senzibilizirala javnost na potrebe gluhih osoba, održala radionice znakovnog jezika. U posljednjoj dvosatnoj integracijskoj radionici (2025), sudjelovale su, uz čujuće korisnike, i gluhe i nagluhe osobe.²⁷ O brajici i hrvatskom znakovnom jeziku učila su i djeca u radionici *Kako biti prijatelj*, u kojoj se slikovnica *Mačak Krešo se pita: Koje je boje srce moje?* udruge *Kreativni oslonac* čitala na brajici i znakovnom jeziku.²⁸ Knjižnica bi se trebala prilagoditi raznolikim komunikacijskim potrebama korisnika, a u tom pogledu, u budućem razdoblju potrebno je svu komunikaciju učiniti pristupačnom i u skladu sa Smjernicama.²⁹

Povremeno Knjižnica održava programe za osobe s invaliditetom, koje nisu prethodno spomenute. U suradnji s Centrom za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju „Podravsko sunce“ organiziraju se posjete učenika, pričanje priča u knjižnici i u Centru, sudjelovanje u akciji *Koprivnica čita*³⁰ i inkluzivne radionice poput *Ljetni poligončić* u suradnji s edukacijskim rehabilitatorima.

Knjižnica kao edukacijski centar

Znanja i iskustva u radu sa osobama s invaliditetom, knjižničari koprivničke knjižnice predstavljaju na brojnim stručnim skupovima u zemlji i inozemstvu. Stručnom edukacijom kroz tečaj „Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u narodnim knjižnicama“ u okviru Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara, pomogle su knjižnicama u Hrvatskoj u uspostavi usluga za slijepe i slabovidne.³¹ Organizirala je stručne skupove, stručni skup s međunarodnim sudjelovanjem „Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne – stanje i perspektive“ 2011, te znanstveno stručni skup „Socijalno inkluzivne knjižnične usluge“ 2016. godine. Uz svaki od njih, objavljen je i zbornik radova, a zahvaljujući angažiranosti i predanosti radu s ranjivim skupinama korisnika suizdavač je hrvatskog prilagođenog i dopunjenog izdanja Smjernica za pristupačnost narodnih knjižnica.

Zaključak

Narodne knjižnice kao informacijski centri zajednica u kojima djeluju moraju biti uključive i dostupne za sve kategorije korisnika. Problemi socijalne isključenosti su sveprisutni, a oni sve više uključuju ranjive skupine korisnika. Koprivnička knjižnica aktivno se uključila u rešavanje

²⁶ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, *Knjige i slikovnice za podizanje svjesnosti i za bolje razumijevanje autizma*, preuzeto 19. 2. 2025, <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/vijesti/knjige-i-slikovnice-za-podizanje-svjesnosti-i-za-bolje-razumijevanje-autizma/>, bibliografija dostupna na poveznici: <https://wakelet.com/wake/4-WCi3Szt6WtKU9D6cmVS>.

²⁷ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, *Osvrt na radionicu hrvatskog znakovnog jezika*, preuzeto 19. 2. 2025, <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/vijesti/osvrt-na-radionicu-hrvatskog-znakovnog-jezika/>.

²⁸ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, *Knjižnica sudjelovala u projektu „Kako biti prijatelj“ – brajica u 50 knjižnica*, preuzeto 20. 2. 2025, <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/vijesti/knjiznica-sudjelovala-u-projektu-kako-biti-prijatelj-brajica-u-50-knjiznica/>.

²⁹ *Smjernice za knjižnične službe i usluge za gluhe*, John Michael Day, ur. (Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004); *Smjernice za pristupačnost narodnih knjižnica: Prilagođeno i dopunjeno hrvatsko izdanje*, Karolina Zlatar Radigović i Dijana Sabolović-Krajina, ur. (Zagreb; Koprivnica: Hrvatska knjižnica za slijepe; Knjižnica i čitaonica Fran Galović, 2022), preuzeto: 20. 2. 2025, https://hkzasl.hr/images/2023/Smjernice_za_pristupanost_narodnih_knjiznica.pdf.

³⁰ COOR Podravsko sunce Koprivnica, *COOR Podravsko sunce u Gradskoj knjižnici*, preuzeto 20. 2. 2025, <https://www.podravsko-sunce.hr/coor-podravsko-sunce-u-gradskoj-knjiznici/>; COOR Podravsko sunce Facebook. Preuzeto 20. 2. 2025. https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=1004621538136851&id=100057670411985&_rdr.

³¹ Vugrinec, „Pet godina knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici ‘Fran Galović’ Koprivnica: rezultati 2006. – 2011.“, 60.

ovih problema u zajednici. Udružila se s organizacijama te kreirala usluge i programe koji uključuju marginalizirane skupine korisnika. Rezultat zajedničkog rada su objavljene publikacije, a prepoznata je po ovim programima lokalno, regionalno, nacionalno i međunarodno. Primila je priznanja od samih udruga, korisnika i struke. Njen cilj, uključivost i jednaka dostupnost za sve nije još uvijek u potpunosti realiziran, ali svojim proaktivnim djelovanjem knjižnica tome stremi. Brojnijim inicijativama, osnivači će prepoznati knjižnice kao poželjne partnere u rješavanju problema isključivosti. Na kraju, profesionalna je odgovornost knjižničara da djeluju proaktivno, da na vrijeme prepoznaju potrebe ranjivih skupina u zajednici te da postanu „knjižnice kakve želimo“, kao što to ističe Aleksandra Horvat.

Literatura i izvori:

1. COOR Podravsko sunce Facebook. Preuzeto 20. 2. 2025. https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=1004621538136851&id=100057670411985&_rdr.
2. COOR Podravsko sunce Koprivnica. *COOR Podravsko sunce u Gradskoj knjižnici*. Preuzeto 20. 2. 2025. <https://www.podravsko-sunce.hr/coor-podravsko-sunce-u-gradskoj-knjiznici>.
3. Horvat, Aleksandra . „Knjižnica kakvu želimo“. U *Socijalno inkluzivne knjižnične usluge: zbornik radova*. Dijana Sabolović-Krajina, ur., 33–41. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2018.
4. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. „Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“. Objavljeno rujan 2023, preuzeto 15. 2. 2025. https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2024/04/Bilten_-_osobe_s_invaliditetom_2023..pdf.
5. IFLA i UNESCO. *IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice*. 2022. Preuzeto 14. 2. 2025. <https://izdanja.hkdrustvo.hr/drustvena/di/catalog/book/37>
6. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. *Izvještaj o radu – 2023. godina*. Preuzeto 18. 2. 2025. <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/wp-content/uploads/2024/03/Izvjescie-o-radu-Knjiznice-i-citaonice-Fran-Galovic-za-2023-potpisano.pdf>.
7. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. *Knjige i slikovnice za podizanje svjesnosti i za bolje razumijevanje autizma*. Preuzeto 19. 2. 2025. <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/vijesti/knjige-i-slikovnice-za-podizanje-svjesnosti-i-za-bolje-razumijevanje-autizma/>.
8. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. *Knjižnica sudjelovala u projektu „Kako biti prijatelj“ – brajica u 50 knjižnica*. Preuzeto 20. 2. 2025. <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/vijesti/knjiznica-sudjelovala-u-projektu-kako-biti-prijatelj-brajica-u-50-knjiznica/>.
9. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. *O nama: Tko smo: Misija i vizija*. Preuzeto 17. 2. 2025. <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/o-nama/tko-smo/misija-i-vizija/>.
10. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. *O nama: Tko smo: Nagrade i priznanja*. Preuzeto 17. 2. 2025. <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/o-nama/tko-smo/nagrade-i-priznanja/>.
11. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. *Osvrt na radionicu hrvatskog znakovnog jezika*. Preuzeto 19. 2. 2025. <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/vijesti/osvrt-na-radionicu-hrvatskog-znakovnog-jezika/>.
12. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. *Prilog 2. Kulturno-edukativna djelatnost – 2023*. Preuzeto 18. 2. 2025. <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/wp-content/uploads/2024/03/Izvjescie-o-radu-Knjiznice-i-citaonice-Fran-Galovic-za-2023-potpisano.pdf>.
13. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. *Programska knjižnica 2023*. Preuzeto 18. 2. 2025. <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/programska-knjizica/>.
14. Krulić Gačan, Maja i Alen Kerovec. „Knjižnica – točka integracije i senzibilizacije“. U *Socijalno inkluzivne knjižnične usluge: zbornik radova*. Dijana Sabolović-Krajina, ur., 74–88. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2018.

15. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. „Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine“. Preuzeto 14. 2. 2025. <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Nacionalni%20plan%20izjedna%C4%8Davanja%20mogu%C4%87nosti%20za%20osobe%20s%20invaliditetom%20za%20razdoblje%20od%202021%20do%202027.%20godine.pdf>.
16. Sabolović-Krajina, Dijana, Ljiljana Vugrinec i Danijela Petrić. „Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica: od projekta do implementacije“. *Vjesnik Bibliotekara Hrvatske* 53 (2) (2010): 76–92. Preuzeto 17. 2. 2025. <https://izdanja.hkdrustvo.hr/casopisi/vbh/article/view/435>.
17. Sabolović-Krajina, Dijana. „Socijalna isključenost u kontekstu kritičkog knjižničarstva“. U *Socijalno inkluzivne knjižnične usluge: zbornik radova*. Dijana Sabolović-Krajina, ur., 41–48. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2018.
18. Sabolović-Krajina, Dijana. *Narodne knjižnice u tranziciji: sociološki aspekti*. Samobor: Meridijani, 2020.
19. Sabolović-Krajina, Dijana. „Predgovor“. U *Socijalno inkluzivne knjižnične usluge: zbornik radova*. Dijana Sabolović-Krajina, ur., 7. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2018.
20. Smjernice za knjižnične službe i usluge za gluhe. John Michael Day, ur. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.
21. Smjernice za pristupačnost narodnih knjižnica: Prilagođeno i dopunjeno hrvatsko izdanje. Karolina Zlatar Radigović i Dijana Sabolović-Krajina, ur. Zagreb; Koprivnica: Hrvatska knjižnica za slijepe; Knjižnica i čitaonica Fran Galović, 2022. Preuzeto: 20. 2. 2025. https://hkzasl.hr/images/2023/Smjernice_za_pristupanost_narodnih_knjinja.pdf.
22. Šućur, Zoran. „Socijalna isključenost i socijalna pravednost“. U *Socijalno inkluzivne knjižnične usluge: zbornik radova*. Dijana Sabolović-Krajina, ur., 13–33. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2018.
23. Vugrinec, Ljiljana. „Pet godina knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica: rezultati 2006. – 2011.“. U *Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive*. Dijana Sabolović-Krajina, ur., 51–65. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013.
24. „Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom“. *NN Službeni glasnik Republike Hrvatske* broj 63, članak 2.; 5 (2022). Preuzeto 15. 2. 2025. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_07_64_1049.html.
25. „Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti“. *NN Službeni glasnik Republike Hrvatske* broj 17, članak 28 (2019). Preuzeto 18. 2. 2025. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html.

Inclusive Services in Public Libraries: the example of the Public Library “Fran Galović” Koprivnica concerning the social integration of people with disabilities

Summary

Public libraries play a key role in social inclusion, providing equal opportunities for all users, including vulnerable groups such as people with disabilities. According to IFLA and UNESCO, libraries are information centers that can adjust to the community's needs. However, libraries are often not recognized as spaces of social justice. In Croatia, libraries, such as the one in Koprivnica, actively work on the inclusion of people with disabilities through specialized programs and services for children and adults, such as services for the blind and partially sighted, for people with mental disabilities or deaf people. The programs are based on inclusion, in collaboration with associations and strategic planning. Public library in Koprivnica has been acknowledged nationally and internationally for its dedication to this sector. The goal is to enable equal participation in the community for everyone, although access to all services is still not fully enabled. The paper describes programs and services provided by the “Fran Galović” Public Library in Koprivnica, which focus on individuals with disabilities. Library services for the blind and visually impaired, as well as for people with reading disabilities, have been implemented by this library since 2006. Programs for people with mental disabilities such as “*Latice in library*” and “Inclusive volunteering” have been presented. For people with mobility disabilities, the library offers a book delivery service. It contains a collection of materials on autism, and provides inclusive workshops for learning sign language. It is also an educational center, so in addition to workshops, courses and professional conferences, it is a publisher of valuable publications on inclusive services in libraries. It has published two collections, and is also a co-publisher of the Croatian amended and supplemented edition of “Accessibility Guidelines for Public Libraries”.

Keywords: autism, blind and visually impaired people, deaf people, inclusion, people with disabilities, people with reading disabilities, people with mental disabilities, Public Library “Fran Galović” Koprivnica, public libraries

Примљено: 27. фебруара 2025.

Исправке рукописа: 6. марта 2025.

Прихваћено за објављивање: 10. марта 2025.